

## בענין הכנה משבת ליום טוב ולחול

### הקדמה - איזה איסור הכנה מהתורה ואיזה מדרבנן

'הכנה דרבה' איסורו מן התורה, כמבואר בגמ' (ביצה ב ע"ב). והתם מיירי בהכנה בידי שמים (ביצה דמתיילדא האידנא מאתמול גמרא ליה), ובדבר שלא היה בעולם כלל (ביצה שלא נולדה), ומטעם כי סעודות שבת ויו"ט צריכים שיהיו מוכנים בחול, ואין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליו"ט, וזה איסורו מן התורה (כמבואר כל זה ברש"י ותוס' שם), וגזרו בשבת גרידא אטו שבת אחר יום טוב, ולכן מבואר שם (ברש"י ד"ה ואין) שלענין ימות החול אין איסור לאכול הביצה אפילו נגמרה בשבת או ביום טוב, כי סעודת חול אינה חשובה, ואינה צריכה הזמנה, משא"כ הכנה משבת לחול שאסרוהו חכמים, היינו בדבר שישנו בעולם, רק צריך תיקון בעלמא, ומן התורה אין בזה איסור, אלא חכמים אסרוהו (וכפי המובא להלן במשך הדברים), ואסרוהו בין משבת ליו"ט ובין מיו"ט לחבירו, וכל שכן משבת ויו"ט לחול, ורק מיו"ט לשבת התירוהו (אלא שנחלקו הדיעות אם צריך עירוב תבשילין על מנת להתיר שאר הכנות שאינן קשורות לעניני אוכל נפש, ויש שאסרו גם בהניח עירוב תבשילין, ע' סי' תקכ"ח אות ג'), וכמבואר בשו"ע סי' תק"ג סעי' א'.

### יג. טעם איסור 'הכנה משבת לחול', והאם מותר על ידי נכרי

מ"ב סק"י"ט: מציעין המטות מליילי שבת לשבת וכו' אבל אין מציעין משבת למוצאי שבת. ואיסורו מדרבנן משום 'מכין משבת לחול', ואפילו הכנה לצרכי מצוה גם כן בכלל האיסור. ושני טעמים נאמרו באיסור זה. א. משום שטורח בשבת שלא לצורך, ושבת לעונג ניתנה ולא לטורח וצער. ב. משום 'זילותא דשבתא', שנראה כמזלזל בקדושת היום כשמכין בו לצורך מחר.

ואם עבר והכין משבת עבור ימות החול, ולאחר כן נמלך להשתמש וליהנות ממעשיו בשבת גופא, הועיל לו לתקן מעשיו לפי הטעם הראשון, כי בסופו של דבר היתה טירחתו לכבוד שבת, אך עדיין צריך כפרה על מה שעשה לפי הטעם השני, כי בעת עשייתו היתה כוונתו לצורך מחר, וזלזל בכבוד השבת.

ונחלקו דיעות הפוסקים אם מותר להכין משבת לחול על ידי נכרי, ובמקום הפסד או לצורך מצוה ודאי יש להתיר, ואם הנכרי מעצמו עושהו בלא ציווי היהודי, כדי שיהיה זמנו פנוי לצרכיו האישיים במוצאי שבת, לדברי הכל אין צריך למנוע בעדו.

### יד. הכנה משבת לסעודה שלישית שנמשכת לתוך הלילה, וממנה למוצ"ש

אבל אין מציעין משבת למוצאי שבת. משום איסור הכנה משבת לחול, וכדלעיל. ולצורך סעודה שלישית מותר להכין ככל המצטרך, אף על פי שהסעודה נמשכת אל תוך הלילה של מוצאי שבת, אבל מיד לאחר ברכת המזון דסעודה שלישית, כשכבר חשיכה מוצאי שבת, אפילו עדיין ממשיך בקדושת השבת ולא אמר 'ברוך המבדיל', דינו כמוצאי שבת, ואין לעשות שום פעולות הכנה משבת לזמן זה.

ומאידך בזמן שכבר חשיכה מוצאי שבת, הגם שעדיין לא אמר 'ברוך המבדיל' (ואפילו הוא עדיין בתוך סעודה שלישית), רשאי לטרוח לצורך חול, וכמבואר לעיל במשנ"ב (סימן רצ"ט סק"מ), כיון שאין בזה משום איסור מלאכה אלא רק משום 'הכנה'.

### טו. להכין משבת זו לצורך שבת הבאה

שם: אבל אין מציעין משבת למוצאי שבת. ומצינו חקירה והסתפקות באחרונים האם מותר לעשות פעולות טירחא והכנה משבת זו לצורך שבת הבאה, או מיו"ט ראשון לצורך יום טוב אחרון, ובדברי חז"ל והראשונים ישנם ראיות

לכאן ולכאן, וכשיש באפשרותו בקל ובלא הפסד לעשותו בימות החול, בודאי הסברא נותנת לומר שימנע מכך בשבת.

## טז. לסדר הבית בשבת, והמיטות והשלחנות ושיווי המאכלים

שם: ומכל מקום אם המטה עומדת בביתו והוא דבר מגונה ובזיון לשבת שיעמוד כך מותר להציע דמיקרי צורך שבת. ומכאן נלמד להתיר לסדר המטות לאחר הקימה בשב"ק בבוקר ואחר הצהריים ולפרוס כסויי המטות עליהם, וכן מותר לסדר ולכבד את חדרי הבית, ולסלק הכלים והפסולת ושיווי המאכלים מהשולחן לאחר סעודת השבת, וכן הוא גם באיסוף הספרים מהשלחנות בבתי כנסיות ובתי מדרשות וסילוק שיווי אוכלים וכלים רקים, וכן בשאר מוסדות ציבוריים ואולמות שמחה.

וגם אם אין בודאי שיהיו שם אנשים אשר יהנו מסידור המקום, כל שיש האפשרות לכך, הותר הדבר.

אבל אם ההשערה שלא יכנס שם אדם עד מוצאי שבת, אסור לסדר את המקום, ואף על ידי נכרי יש לדון אם להתיר, וכנתבאר לעיל אות י"ג.

ולפנות ערב סמוך לצאת השבת, בכל ענין אסור לסדר הבית ולנקות השלחנות וכדומה, כי הרי אין זה צורך היום, כי כבר פונה היום (אא"כ מאריכים בסעודה שלישית, וגנאי הוא להסב ולהאריך בסעודה כשריבוי לכלוך ואי סדר שולט שם).

ועוד בענין גדרי איסור הדחת כלים בשבת לצורך ימות החול - עיין לקמן סימן שכ"ג אות ח'.

## יז. אופנים שונים שהתירו הכנה משבת לחול ומשבת ליו"ט ומיו"ט לחבירו

שעה"צ סקכ"ב: ואיתא בתוספתא מציעין עשר מיטות שאם ירצה מיסב באחת מהן. ואפילו שהתועלת מהצעת שאר המטות יהיה לו בימות החול, ובלבד שלא יאמר שעושה לצורך כן. וכפל דבריו לקמן סימן שכ"ג (משנ"ב סקכ"ו) גם לענין הדחת הכלים (ועיי"ש אות ח').

והנה לאחר העיון בדברי הפוסקים מצינו עוד כמה אופנים שהתירו עשיה בשבת ואפילו התועלת מעשייתו הוא בימות החול, ולתועלת המעניינים נסכם הדברים אחת לאחת.

א. במקום הפסד. דהיינו במקום שיש חשש שיתקלקל הדבר או יגנב, ושאר מיני פסידא, ואפילו הפסד רוחני או חשש שיכחה, התירו לעשות פעולה (ובזהירות שלא יהיה בו סרך מלאכה האסורה בשבת), אפילו יש בה טורח, הגם שאין לו שום תועלת מעשיה זו בשבת גופא.

אמנם יש לדעת, כי לפי מה שמוכח מדברי השו"ע והפוסקים בכמה מקומות, גם במקום הפסד לא התירו אלא טורח מועט ולא טירחא מרובה, אא"כ צריך להציל מהפסד גדול ואין לו דרך אחרת כיצד להציל אא"כ יטרח בשבת, שאז מותר אפילו טירחא יתירה, ואם יוכל ע"י נכרי לא יעשה ע"י ישראל.

ב. כל שיש אפשרות שיהיה לו תועלת מעשייתו גם בשבת. ואפילו אפשרות רחוקה, רשאי לעשותה, אפילו שלמעשה לא יהנה ממנה, ויש אומרים שגם בזה בטירחא יתירה אין להקל, אא"כ השערותו שיהיה לו תועלת מעשייתו גם בשבת, ואז מותר אפילו עיקר כוונתו לצורך ימות החול, ובלבד שלא יאמר זאת בפיו.

ג. ובשעת הדחק ולצורך מצוה רשאי לעשות פעולה אפילו יודע ודאי שלא יהנה מעשייתו בו ביום, וכתנאי שלא יהא ניכר שעושה לצורך הלילה ולא יאמר זאת בפיו.

ד. כל דבר שעושה מתוך הרגל בלא טירחא ובלא שחושב על הצורך שבדבר. מותר לעשותו אפילו התועלת מעשייתו בימות החול, כגון להחזיר ספר בגמר לימודו, ואפילו סמוך לצאת השבת, ואף להחזירו מבית הכנסת לביתו, ליטול בכיסו מפתח של ביתו אפילו לא יצטרך לו אלא בלילה, וכן מחזיר הטלית לביתו בגמר התפילה,

# בינת ההלכה

מאת יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

גליון מס' קמג שבת-שבועות תשפ"ב

והפסקי תשובות

תמצית הלכות אקטואליות

על פי השו"ע והמשנה ברורה

וביום טוב של סוכות מחזיר הלולב ומיניו, וגם רשאי לעטפם כדי שלא יכמושו, וכל כיוצא בזה, אמנם גם בכל אלו וכיוצא בהם יזהר לא לומר שעושה זאת לצורך ימות החול.

## סימן תקג אות א

### א. להוציא ביום טוב מאכל מהמקפיא לצורך סעודת יום טוב שני

סעי' א', שו"ע: אסור לאפות או לבשל וכו' ביום טוב לצורך מחר אפילו הוא שבת או יום טוב. ואפילו דבר שאינו מלאכה רק טירחא בעלמא כגון הדחת קערות והבאת יין מיו"ט לחבירו ג"כ אסור כמו שנתבאר בסוס"י תרס"ז ועיי"ש מש"כ בזה. ושם הביא את דברי החיי אדם (כלל קנ"ג סעי' ו') שבשעת הדחק מותר להביא מים ויין מיו"ט לחבירו, רק צריך להביאו בעוד היום גדול (שכך אפשר לתלות שיצטרך אותם מבעו"י), וטעם הדבר שהקיל בזה החיי"א משום שאיסור הכנה הוא דווקא כשרוצה להרויח זמן ע"י שלא יצטרך לעשות דבר זה בלילה, אבל כשיש לו כוונה אחרת, או באופן שלא יוכל לעשות דבר זה בלילה ויוכל לבוא לידי הפסד לא אסרו.

ועפ"י כתבו הפוסקים להתיר להוציא ביום טוב ראשון או בשבת מהמקפיא אוכל קפוא על מנת שיהיה מוכן לאכילה או לבישול מיד בליל מוציאו"ט שני, כיון שכוונתו שיוכל לישוב מיד אחר התפילה לסעודת יום טוב ולא יצטרך להמתין זמן רב ולהתבטל מעונג יום טוב. [נס' הלכות המועדים פ"ב הערה 101, שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' קנ"ח, ובשש"כ פ"י סעי' י' מחמיר בהוצאת מאכל קפוא לצורך הלילה ועיי"ש בהערה (שכתב שרבי שלמה זלמן אוירבעך זצ"ל אמר לו שאפשר שזה יותר קל מלהדיח כלים לצורך אכילת יום טוב כיון שאינו עושה פעולה אלא רק מפסיק את הקירור וההפשרה נעשית מאליה ועוד שהיא מתחילה עוד בשבת בשעה שמוציאה. וכיון שיש פוסקים שמתירים ורבי שלמה זלמן מסתפק בזה והוא איסור דרבנן בודאי מותר להקל בזה ונראה לי שלהוציא מהמקרר הכל מודים שמוותר)]

ודע, כי ע"י נכרי אפשר להכין מיו"ט לחבירו כל דבר שאיסורו משום טירחא בעלמא ועובדין דחול כגון שטיפת כלים הכנת השלחן וכיו"ב.

ואם מדיח הכלים או מסדר הבית כדי שיהיה נאה ומסודר לכבוד היום אין שום איסור בדבר.